

SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDA ÖĞRENME STRATEJİLERİ

Bayram TAY

Gazi Üniversitesi, Kırşehir Eğitim Fakültesi,
İlköğretim Bölümü, Sınıf Öğretmenliği Ana Bilim Dalı, Kırşehir/TÜRKİYE
bayramt@gazi.edu.tr

Geliş Tarihi: 04.03.2005

Yayına Kabul Tarihi: 26.05.2005

ÖZET

*Bu çalışmada, öğrenme ve öğrenme stratejileri hakkında bilgi verilmiş ve ilköğretim Sosyal Bilgiler ders kitaplarında öğrenme stratejilerine nasıl yer verilebileceği örneklerle açıklanmıştır. Şöyle ki; kullanılmakta olan 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında **Birinci Dünya Savaşı'nın bitiminden Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılışına kadar olan sürede hangi olayların olduğu başlıklar halinde açıklanmaktadır. Fakat öğrencilerin bu olayları sırasına göre öğrenebilmesi için herhangi bir öğrenme stratejisine yer verilmemiştir. Öğrenme stratejileri ile donatılmış Sosyal Bilgiler ders kitabında bu konu anlatıldıktan sonra dikkat çekici bir şekilde "Manisa'da Ata'ma; Amasya'da, Erzurum'da ve Sivas'ta ne yaptığını sordular."** şeklinde (ilk harfler büyük, koyu ve renkli) bir cümleye yer verilebilir. Bu cümlede geçen kelimelerin ilk harflerinin hangi olayı açıkladığı (M-Mondros Ateşkes Antlaşması, A-Atatürk'ün Samsun'a çıkışı, A-Amasya Genelgesi, E-Erzurum Kongresi, S-Sivas Kongresi.) da verilmelidir.*

Çalışmanın amacı, öğrenme stratejileri ile donatılmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarının Sosyal Bilgiler konularını öğrenmede sağlayacağı kolaylığı ortaya koyarak bu stratejilerin önemini vurgulamaktır.

Anahtar Kelimeler: Öğrenme, Öğrenme Stratejileri, Sosyal Bilgiler ders kitapları

LEARNING STRATEGIES IN SOCIAL STUDIES TEXT BOOKS

ABSTRACT

*In this study, the general information was given about learning and learning strategies And also, How the learning strategies are going to be placed in social studies text books in primary schools was explained by the examples. That is; the events during the period of First World War and opening the first session of Grand National Assembly of Turkey include with the headlines in present social studies text books but there aren't any learning strategies to teach the correct order of the events. On the other hand, in a book which includes learning strategies, after the lesson to attract the attention of the students, the first letter of the sentence, "**Manisa'da Ata'ma; Amasya'da, Erzurum'da ve Sivas'ta ne yaptığını sordular**", can be written capital, bold or in different color. This sentence refers that "M-Mondros Ateşkes Antlaşması, A-Atatürk'ün Samsun'a çıkışı, A-Amasya Genelgesi, E-Erzurum Kongresi, S-Sivas Kongresi"*

The aim of the study is to find out the effectiveness of the text books which were prepared taking care of learning strategies and to emphasize the importance of these strategies.

Key Words: Learning, Learning Strategies, Encoding Strategies, Social Studies Text Books

1. GİRİŞ

Eğitim, bireylerin davranışlarını biçimlendirme ve değiştirme süreci olarak tanımlanabilir. Bu sürecin merkezinde, davranışlarında değişiklik oluşturulacak olan birey yani öğrenci bulunmaktadır. Öğrencilerin davranışlarında değişiklik yapabilmek için bir çok öğretim stratejisi kullanılabilir. Bu stratejiler kullanılırken uyulması gereken kurallar vardır. Öğretmen bu kurallara dikkat ederek öğrencilerinin öğrenmesini gerçekleştirmeye çalışır. Fakat öğrenmenin gerçekleşebilmesi için öğretmenin gayretleri tek başına yeterli olmayabilecektir. Asıl olan öğrencinin öğrenme işine bizzat kendisinin girmesidir. Öğrencinin öğrenme işine katılması öğrenme stratejilerini ne kadar bilebildiğine ve bu stratejileri ne kadar uygun olarak kullanabildiğine bağlıdır. Öğretim stratejilerinin kullanılması kadar, öğrenme stratejilerinin de bilinip uygulanması, öğrenmenin gerçekleşmesinde önemli unsurların başında gelmektedir.

Öğrenmenin gelişigüzel olmasını engelleyen eğitim kurumlarıdır. Eğitim kurumlarında kazandırılacak olan öğrenmeler belli bir plan ve program çerçevesinde gerçekleştirilir (Akyürek Tay 2002: 3-4). Eğitim faaliyetleri, eğitim programlarıyla düzenlenmekte ve geliştirilmektedir. Bir eğitim programının genel olarak dört temel özelliği taşıması gerektiği söylenebilir. Bunlar; a) yetiştirilecek olan bireylerde gözlenmesi istenilen hedefler, b) hedeflere ulaşmak için gerekli olan içeriğin seçilmesi ve düzenlenmesi, c) hedeflere ulaşmak için gerekli olan öğrenme-öğretim süreci yani eğitim durumları, d) belirlenen hedeflere

ulaşma derecesi yani değerlendirme olarak ifade edilebilir.

Bu özelliklerden *hedeflere ulaşmak için gerekli olan içeriğin seçilmesi ve düzenlenmesi* ders kitaplarıyla ilgilidir. Ders kitaplarının kazandırılacak hedeflere göre düzenlenmesi yani öğrenmeyi kolaylaştırması beklenir. Bu nedenle ders kitaplarının, öğretmen ve öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılayabilecek düzeyde olması gerekmektedir. Ülkemizdeki ders kitapları incelendiğinde genel olarak öğretmenlere hitap ettiği söylenebilir. Gelişmiş ülkelerde ders kitapları set halinde hazırlanmakta ve bu set içinde öğretmen klavuzu, öğrenci kitabı, CD gibi görsel materyaller bulunmaktadır.

Sosyal Bilgilerle ilgili bir pakette de; öğrenci kitabı, öğretmen klavuz kitabı, öğretmen için kaynaklar kitabı / ya da ders araçları kutusu, öğretim asetatları, bilgisayar test bankası / disket, yazılım / disket ve kullanım klavuzu, video kaset ve haritalar, grafikler, afişler vb bulunmaktadır (Tertemiz ve diğerleri 2001:9-10). Bunu, öğretmen ve öğrencinin ihtiyaçlarının ayrı olmasına bağlayabiliriz. Bu nedenle ülkemizde de öğretmen ve öğrenci kitaplarının ayrı ayrı tasarlanmasında ve hazırlanmasında fayda vardır. Öğretmen için hazırlanan kitap, öğretmenin neyi ne kadar öğretebileceğini, nasıl değerlendirme yapabileceğini ve nasıl rehberlik edebileceğini gösterirken, öğrenci kitabı da öğrencinin, nasıl daha kolay öğrenebileceğine rehberlik etmelidir.

Öğrencilerin öğrenme sürecinde kullanacakları ders kitapları onlar için baş yapıt, ana kaynak niteliğindedir. Bu özellik unutulmadan ders kitapları düzenlenmelidir. Bu amaçla hazırlanacak ders kitaplarında öğrenmeyi kolaylaştırıcı bir özelliğin

yanında, öğrencinin ders kitabından doğrudan faydalanabilmesi ilkesi dikkate alınmalıdır. Ders kitabından doğrudan faydalanabilme de ancak, ders kitaplarının öğrenme stratejileri dikkate alınarak yazılmış olmasıyla mümkün olabilecektir. Öyleyse; Öğrenme nedir? Öğrenme stratejileri nelerdir? Ders kitaplarında öğrenme stratejileri nasıl yer alabilir? sorularının cevapları aranmalıdır.

2. Öğrenme Nedir ve Nasıl Öğreniriz?

İnsanlar, yaşamları boyunca karşılaştıkları çeşitli durumlarla etkileşim içinde bulunurlar. Öğrenme, bu etkileşim sonucu kişide oluşan kalıcı davranış değişmeleridir. Öğrenmeden söz edebilmek için öncelikle davranışın yaşantı ürünü olması ve kalıcı izli olması gerekmektedir. Öğrenmenin özellikleri ise; davranışta gözlenebilir bir değişme olması, davranıştaki değişimin nispeten sürekli olması, davranıştaki değişimin yaşantı kazanma sonucunda olması, davranıştaki değişimin geçici bir biçimde meydana gelmemesi ve davranıştaki değişimin sadece büyüme sonucunda oluşmaması olarak gösterilmektedir (Senemoğlu 1997: 95; Açıkgöz 1996: 8). Eğitimde bireylere kazandırılacak davranışlar; gözlenebilir, ölçülebilir ve istendik olmalıdır diyebiliriz.

Öğrenmenin hangi koşullar altında oluşacağını ya da oluşamayacağını, öğrenme kuramları betimlemekte ve açıklamaktadır. Öğrenme, bir çok kuram tarafından açıklanmaya çalışılmıştır (Bilen: 1993: 13). Ancak, bu kuramların hiçbiri tek başına, öğrenme kavramını tam anlamıyla açıklayamamaktadır. Çünkü öğrenme kuramlarının her biri farklı bir öğrenmeyi açıklamaya çalışmaktadır (Sönmez ve Diğerleri 2000: 102; Senemoğlu 1997: 100).

Öğrenmeyi açıklayan iki temel görüş vardır. Bunlardan birincisi öğrenmenin uyarıcı ile davranış arasında bir bağ kurarak geliştiğini ve pekiştirme yoluyla davranış değiştirilmesinin gerçekleştiğini savunan davranışçı görüştür (Özden 1999: 21). Davranışçı yaklaşımın temelini uyarıcı-tepki-pekiştirme ilişkisi oluşturur. Uyarıcı-tepki-pekiştirme ilişkisi koşullanma yoluyla oluşur. Klasik ve operant olmak üzere iki tür koşullanma vardır (Özdemir ve Yalın 2000: 4). Diğer görüş ise öğrenmeyi, insan beyninde ve sinir sisteminde oluşan bir süreç olarak tanımlayan bilişsel yaklaşımdır. Bu yaklaşımın başlıca ilkeleri şu şekilde sıralanabilir;

- öğrenen, dış uyarıcıların pasif alıcısı değil, onların bir özümleyicisi ve oluşturucusu, diğer bir deyişle birey öğrenme için bir çaba göstermelidir,
- insan zihninin kazandığı davranışları, depolama ve yeri geldiği zaman hatırlayıp, kullanabilme yetisi vardır ve
- birey karşılaştığı yeni uyarıcıları eski bildikleri ile karşılaştırarak öğrenir (Erden 1998: 114).

Birey kendi öğrenmesinin sorumluluğunu taşımaktadır (Fidan 1996: 66-67). Davranışçı görüş ile bilişsel görüş ayrı ayrı ele alındığında öğrenmenin tam olarak açıklanamadığı söylenebilir. Bunun için yeni bir görüşe ihtiyaç duyulabilir. Bu görüş de bilgiyi işleme kuramı olabilir.

3. Bilgiyi İşleme Kuramı

Yukarıda açıklanan davranışçı yaklaşımla bilişsel yaklaşımın ilkelerini kullanarak, sentezini yapan bilgiyi işleme modeli, öğrenmeyi; çevreden alınan uyarıcıların anlamlı hale getirilmesi, belleğe depolanması, kullanılmak için hatırlanması ve davranışa dönüştürülmesi süreci olarak

tanımlamaktadır (Fidan ve Erden 1998: 161-162).

Bilgiyi işleme kuramına göre öğrenmenin oluşumu şu süreç içinde meydana gelmektedir;

- uyarıcı dış kaynaklardan duyular aracılığıyla alınır,
- duysal kayıta seçilerek belli formlara dönüştürülür,
- kısa süreli bellekte işlenir,
- uzun süreli bellekteki ilişkili bilgi, çalışan belleğe geri getirilerek yeni bilgi ile bütünleştirilir ve bu yolla kodlanarak yeni bilgiye anlam kazandırılır,
- kodlanan bilgi uzun süreli bellekte depolanır.

Buna göre zihinsel süreçte bilgi akışı dört temel süreçten geçer;

- kazanılacak bilgiyi seçme,
- işleme,
- depolama,
- ihtiyaç duyulduğunda geri getirme (Öztürk 1995: 4).

Bilgiyi işleme modeline göre öğrenmeyi etkileyen temel yapılar; duysal kayıt, kısa süreli bellek ve uzun süreli bellektir. Öğrenmeyi etkileyen belli başlı süreçler ise tanıma, algı ve dikkat, bilgiyi kodlama ve depolama, hatırlama ve örgütlemektir (Erden ve Akman 1998: 145). Bilgiyi işleme modelindeki bellek türleri ve özellikleri Tablo 1.'de verilmiştir.

Tablo 1. Bellek türleri ve özellikleri (Senemoğlu 1997: 309).

Özellikleri	BELLEK TÜRLERİ		
	Duyuşsal Kayıt	Kısa Süreli bellek	Uzun süreli bellek
Bilgi girişi	Çevredeki tüm uyarıcılar	Dikkat ve seçici algı süzgecinden geçen bilgi	Kısa süreli bellekte tekrar edilen ve kodlanan bilgi
Bilginin kalış süresi	Yarım saniyeden dört saniyeye kadar	Tekrar edilmediği takdirde en fazla 20 saniye	Sürekli olarak kaldığı düşünülmektedir
Kapasitesi	Sınırsızdır	Çok küçüktür (7±2 birim olduğu ifade edilmekle birlikte üç birim olduğu da savunulmaktadır)	Sınırsız olduğu düşünülmektedir
Bilginin biçimi	Alınan uyarıcıların aynı kopyası	Sözel, görsel ve muhtemelen anlamsal	Büyük ölçüde anlamsal, görsel ve sözel şemalar, önerme ağları
Geriye getirme	Mümkün değil	Tekrar etme ve otomatik geri getirme	Geriye getirme ipuçlarına, temsil etme ve örgütlemeye dayanır

Yukarıda özelliklerini açıklamaya çalıştığımız bilgiyi işleme modelinin bu özelliklerinden yola çıkılarak oluşturulan “öğrenme stratejileri” kavramı, bilgiyi işleme modelinin eğitime sunduğu en önemli unsurdur diyebiliriz.

4. Öğrenme Stratejileri

Bilgiyi işleme modelini savunanlar, öğrenme işinde öğrencinin kendi öğrenmesini sağlaması gerektiği üzerinde durmaktadırlar. Öğrenme işini gerçekleştirecek olan öğrencilerin de en

önemli sorunu, öğrenme faaliyetlerinde karşılaştıkları güçlükleri yenememektir. Bu güçlükleri aşabilmeleri için, nasıl öğrenecekleri konusunda öğrencilere bilgi verilmesi gerekmektedir. Weinstein ve Mayer'e göre iyi bir öğretim, öğrenciye nasıl öğreneceğini, nasıl hatırlayacağını, kendi kendini nasıl güdüleyeceğini ve kendi öğrenmesini etkili olarak nasıl kontrol edip yönlendireceğini öğretmeyi kapsar (Aktaran: Senemoğlu 1997: 559). Bu nedenle öğrenme stratejilerinin öğretilmesi ve ders kitaplarında yer alması, bireylerin iyi bir şekilde eğitilmesi açısından önemli bir yere sahiptir.

Öğrenme stratejileri, öğrencilerin öğrenme-öğretme süreci içinde ya da bireysel hazırlıklarında kendisine sunulan bilgileri zihinsel süreçlerinden geçirerek, ona anlam vermesi ve kendine mal etmesi için gerekli olan çabaları ortaya koyması şeklinde tanımlanabilir. Tanımdan hareketle öğrenme stratejileri, birden fazla çabanın bileşkesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle çabaların yani öğrenme stratejilerinin sınıflandırılmasına ihtiyaç duyulabilecektir. Pressley ve Harris (1990: 31-34) ilkökul düzeyindeki öğrenciler için geliştirdikleri öğrenme stratejilerini altı temel kategoriye ayırmışlardır. Bu stratejilerde dikkati çeken en önemli unsur belirlenen stratejilerin diğer bilim adamları tarafından belirlenen stratejilere göre daha özel davranışları ifade ediyor olmasıdır. Pressley ve Harris bu stratejilerin aşağıdaki gibi olduğu belirtmektedirler:

1. Özetleme,
2. İmgeleme,
3. Hikaye-gramer çözümlemesi,
4. Soru oluşturma,
5. Soru-cevap,

6. Önceki bilgileri harekete geçirme.

Bu çalışmada; Senemoğlu (1997: 562-579) tarafından içsel süreçlere göre ele alınan öğrenme stratejileri sınıflaması kullanılmıştır. Bunlar:

1. Dikkat stratejileri,
2. Kısa süreli bellekte depolamayı artıran stratejiler,
3. Anlamlandırmayı (Kodlamayı) güçlendirici stratejiler,
4. Geri getirmeyi (Hatırlamayı) artırıcı stratejiler,
5. Güdülemeyi artırıcı stratejiler,
6. Yürütücü biliş stratejileridir.

Sosyal Bilgiler ders kitaplarında, öğrenme stratejilerinden, hangilerine, nasıl yer verilebileceği çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Bu amaç doğrultusunda, yukarıdaki sınıflama göz önüne alınarak, sırasıyla öğrenme stratejileri açıklanacak ve bu stratejilere göre Sosyal Bilgiler ders kitabının ya da kitaplarının nasıl oluşturulabileceğinin örnekleri verilecektir.

5. Dikkat Stratejileri

Öğrenme-öğretme sürecindeki öğrenci kendisine sunulan bilgileri kullanacağı öğrenme stratejileriyle alabilir. Öğretim etkinliklerinin birincisi, öğrencinin dikkatini öğrenilecek konuya çekmektir. Dikkat, en genel anlamıyla “zihinsel bir faaliyetin odaklaşmasıdır” (Matlin 1989: 52). Dikkat stratejisi de öğrencinin kendisine sunulan uyarıcılara yoğunlaşması olarak tanımlanabilir.

Anahtar sözcüklerin ya da temel fikirlerin *altını çizme*, öğrencinin dikkatini öğrenilecek bilgi üstünde yoğunlaştırma yollarından biridir. Bir diğer öğrenme ya da

çalışma stratejisi de *metin kenarına not almaz*. Metin kenarına alınan notlar, yuvarlak içine alınan bilinmeyen sözcükler, önemli fikri belirtmek üzere satırın yanına konan yıldızlar, anlaşılmayan ya da tutarlı olmayan cümlelerin ya da paragrafın yanına konan soru işaretleri, paragrafın yanına gösterilen işaretler, benzerlik ve farklılıkları belirten notlar gibi işaretler ve açıklamalar, öğrencinin dikkatini belirli noktalara yoğunlaştırmasını, önemli bilgi üzerinde odaklaşmasını ve daha hızlı bir biçimde tekrar etmesini sağlar. Metin yanına yazılan bu açıklama ve işaretler, öğrenci için bir bakıma ikinci okumada paragrafla ilgili bir organize edici bilgi niteliği de taşır (Senemoğlu 1997: 562-563).

Ders kitapları öğrenme işini kolaylaştırıcı olmalı ve öğrencinin ders çalışmasında ona yardımcı olmalıdır. Dikkat, öğrenme işinin ilk adımı olduğundan, kitaplarda verilecek bilgiler dikkat sürecini harekete geçirecek şekilde tasarlanmalıdır. Özellikle ilköğretim birinci kademedeki öğrencilerin öğrenme stratejilerini kullanmaları zor olduğundan, (gelişim ile strateji kullanımı arasında doğru orantı vardır (Mayer 1987: 81)) bunu ders kitapları sağlamalıdır.

5.1. Bu Stratejiye Göre Ders Kitabı Nasıl Olmalı?

Dikkat stratejilerinde iki temel özellik vardır. Bunlar metin kenarına not alma ve altını çizmedir. Sosyal Bilgiler ders kitabında önemli olan bilgilerin altını çizmek ya da bu bilgilerin kenarına dikkat çekici işaretler koymak öğrencinin dikkatini kitap üzerine yoğunlaştırmayı sağlayabilecektir.

Örneğin; ilköğretim 4. sınıfta Plan konusu kitapta aşağıdaki şekillerde tasarlanabilir:

●●●Plan; bir evin, bir mahallenin veya bir kentin kuş bakışı görünüşünün belli bir oranda küçültülerek bir düzlem üzerine çizilmiş şeklidir.

● **Plan; bir evin, bir mahallenin veya bir kentin kuş bakışı görünüşünün belli bir oranda küçültülerek bir düzlem üzerine çizilmiş şeklidir.** ●

Bununla birlikte önemli bir paragraf aşağıdaki gibi çerçeve içine alınabilir.

Aile; anne, baba ve çocuklardan oluşan bir toplumsal kurumdur. Aile bireyleri birbirine kan bağı ile bağlıdır. Bu bireyler, karşılıklı hak ve ödevlere sahiptir. Aile toplumun en küçük birimidir. Aileler bir araya gelerek toplumu oluşturur.

6. Kısa Süreli Bellekte Depolamayı Artıran Stratejiler

Kısa süreli bellekte bilginin burada kalış süresi ve aldığı bilgi miktarı sınırlıdır. Bu sınırlılıkları en aza indirmek için kısa süreli bellekte depolamayı artıran stratejiler kullanılmalıdır. Bu stratejiler zihinsel (örtük) tekrar ve gruplama stratejileridir.

6.1. Zihinsel Tekrar Stratejileri

Weinstein ve Mayer (1986: 316)'e göre tekrar stratejileri, öğrencinin öğrenme sırasında sunulan materyali ezberden okumasını ve isimlendirmesini içermektedir. Bu stratejinin amacı, bilgilerin uzun süreli belleğe aktarılmasında bilgilerin seçilmesi ve kazanılması olabilir.

Bilgiyi işleme kuramcılarının göre bilginin kısa süreli bellekte saklanma süresi en fazla 20 saniye olarak ifade edilmektedir. Ancak bu süre tekrarlar yoluyla uzatılabilir. Zihinsel tekrar stratejileri, öğrencinin öğrenmek zorunda olduğu bilgi ya da bilgi kümelerini zihinsel olarak tekrarlaması şeklinde tanımlanabilir.

6.1.1. Bu Stratejiye Göre Ders Kitabı Nasıl Olmalı?

Sosyal Bilgiler ders kitaplarında tekrar stratejisini yapmak biraz zor olabilir. Fakat önemli bilgilerden sonra verilecek bir uyarı ile tekrar çalışması gerçekleştirilebilir.

Örneğin; ilköğretim 5. sınıf ders kitabında yer alan erozyonun tanımı aşağıdaki gibi verilebilir.

***Erozyon, toprağın tarım yapılan üst tabakasının, su veya rüzgarın etkisiyle aşınıp taşınmasıdır. (Dikkat önemli bilgi, tanımı bir kere daha okuyunuz)

6.2. Gruplama Stratejisi

Kısa süreli bellekte bilginin kalış süresinin az olmasının yanında bir de bilginin miktar olarak sınırlılığı söz konusudur. Kısa süreli bellek aynı anda ortalama 7 ± 2 birimlik bilgiyi alabilmektedir (Özdemir ve Yalın 2000: 7). Bilgiyi gruplayarak birim sayısını azaltmak, kısa süreli belleğin kapasite sınırlılığını azaltmanın bir yolu olabilir.

Erden (1996: 81-84)'e göre, gruplama yapılırken, bilgi birimleri arasında mantıksal bir bağ kurmaya çalışılmalıdır. Bunun için aşağıdaki teknikler önerilmektedir:

- Bilginin ortak özelliklerine göre sınıflandırılması,

- Kronolojik sıralama,
- Bilgi birimlerinden hikaye ya da cümle oluşturma,
- İlk harflerle anlamlı sözcük üretme,
- Şarkılar.

Gruplama stratejileri, öğrencinin, öğrenilecek olan bilgi kümelerinden anlamlı ya da anlamsız kısaltmalar yaparak uzun süreli belleğe yerleştirecek şekle getirmesi olarak tanımlanabilir.

6.2.1. Bu Stratejiye Göre Ders Kitabı Nasıl Olmalı?

İlköğretim 4. sınıf Sosyal Bilgiler kitabında yer alan ilk çağda kurulan devletler anlatıldıktan sonra aşağıdaki gibi bu devletlerin baş harflerinden cümle oluşturulabilir.

"Hititler, Frigyalılar, Lidyalılar, Urartular, İyonlar"

Hatice, Fırında Limonladığı Unu İyice Pişirdi.

Sıralı bilgilerin ilk harflerinden kelime ya da kelimeler türetilebilir ve bunlar çerçeve içine alınarak kitapta yer verilebilir.

<p>MASA ESKİDİ.</p> <p>Mondros Ateşkes Antlaşması, Atatürk'ün Samsun'a çıkışı, Amasya Genelgesi, Erzurum Kongresi, Sivas Kongresi.</p>
---

7. Anlamlandırmayı (Kodlamayı) Güçlendirici Stratejiler

Anlamlandırma stratejilerinde; zihinsel imgeler oluşturma, anahtar sözcük ve bellek destekleyiciler kullanma, kendi kelimeleriyle özet çıkarma, benzerlikler

kurma, soruları yanıtlama ve kendi düşünceleriyle not alma gibi etkinlikler kullanılabilir (Weinstein ve Mayer 1986: 320-321). Anlamlandırma stratejilerinde aşağıdaki teknikler kullanılmaktadır.

7.1. Örtük ve Açık Tekrar

Kısa süreli bellekte depolamayı artıran strateji tekniklerinden olan tekrar tekniği, anlamlandırma stratejilerinde de kullanılmaktadır. Ders kitaplarında bu stratejinin kullanımı bir önceki konuda açıklanmıştır.

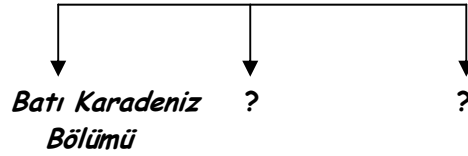
7.2. Kodlama

Kodlama, çalışan bellekteki bilginin uzun süreli bellekte var olan ve daha önceden öğrenilen bilgilerle ilişkilendirilerek, uzun süreli belleğe aktarılma sürecidir. Kodlamada, gelen yeni bilgiyi var olan eski bilgilerle tamamlama, anlamlandırma, örgütleme söz konusudur. Şema kuramcıları yeni bilginin, uzun süreli bellekte halihazırda var olan örgütlenmiş bilgi içine yerleştirildiğini ya da eklendiğini belirtmektedirler. Öğrenme sürecinde bilgiyi işleme bakımından önemli olan nokta ise, yeni bilginin geçmiş bilgi ile ilişkilendirilme, bağlanma, eklenme biçimidir. Yani, bilgi her zaman etkili bir şekilde ilişkilendirilmemektedir. Anamlı kodlama, bilginin uzun süreli bellekten geriye getirilerek çok değişik durumlarda etkili bir şekilde kullanılmasıdır (Senemoğlu 1997: 302).

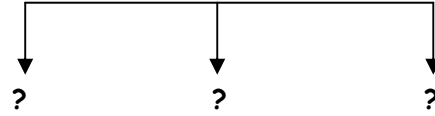
7.2.1. Bu Stratejiye Göre Ders Kitabı Nasıl Olmalı?

Kodlamada yeni bilgi, uzun süreli bellekte halihazırda var olan örgütlenmiş bilgi içine yerleştirilmekte ya da eklenmektedir. İlköğretim 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında “**Türkiye’nin**

Coğrafi Bölgeleri ve Bölümleri” konusunda **Karadeniz Bölgesi ve Bölümleri** anlatılırken ilk bölüm (Batı Karadeniz Bölümü) anlatıldıktan sonra aşağıdaki gibi bir tablo verilebilir;

Bu tablonun altına Orta Karadeniz Bölümü anlatılıp tekrar bir tablo verilerek bu defa üçüncü ok boş bırakılarak tablo yapılabilir. Ya da Karadeniz Bölgesi anlatıldıktan sonra aşağıdaki gibi bir tablo yapılarak kitap üzerinde boşlukları doldurunuz diye bir soru sorulabilir.

7.3. Ekleme

Ekleme, bilginin anlamlılığını artırmak üzere, bilgi bütününe parçaları arasındaki bağıntı, çağrışım sayısını artırma sürecidir. Ekleme, yeni alınan bilgi ile uzun süreli bellekte halihazırda bulunan bilgi arasındaki ilişki kurulduğu, bağıntı sağlandığında oluşur. Yeni bilgiyi anlamlandırmak için, yeni bilgiyle ilgili daha önce kazanmış olduğumuz, uzun süreli bellekteki şema kullanılır. Var olan şemadan gerekli bilgi çekilerek yeni bilgiyle bağlantıları kurulup, yeni bilgiye anlam yüklendiği gibi, eski bilginin anlamı da genişletilir. Ekleme genellikle otomatik olarak farkında olmadan yapılır (Senemoğlu 1997: 312).

7.3.1. Bu Stratejiye Göre Ders Kitabı Nasıl Olmalı?

Ekleme stratejilerinden en önemlisi benzetimler kurmadır. Benzetimler, yeni bilginin daha önceden bilinen eski bilgi ile yeni bilgiyi somut olarak açıklamamıza yardım eder. Yeni bilginin, eski bilgiyle benzerliklerini bularak ilişkilerini kurmamızı ve yeni bilgiyi anlamamızı sağlar.

İlköğretim 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında **Haritanın yönleri** konusu anlatılırken öğrencilere bir önceki yıl öğrendikleri **yönler** konusu ya bir hazırlık sorusu ile ya da küçük bir özetle hatırlatılabilir.

7.4. Örgütlenme

Örgütlenme stratejilerinde, öğrencinin yeni bilgileri, ön bilgilerini kullanarak kendisi için daha anlamlı olacak biçimde yeniden yapılandırması söz konusudur. Bu stratejinin taktik ve öğrenme etkinlikleri olarak özellikleri; benzerlik ve farklılıklarına göre gruplama, karşılaşılan bilgi bütünü anlamlı öğelere ayırma, bir metin içerisindeki temel, yardımcı noktaları ve bunlar arasındaki ilişkileri gösterme gibi durumlar sayılabilir. Örgütlenme stratejilerinin en temel düzeyi madde ya da olguların taksonomik olarak sınıflandırılmasıdır (Demirel 1999: 130). Örgütlenme stratejilerinde kullanılan teknikler; Not Alma, Özetleme, Uzamsal Temsilciler Oluşturma ve Okuduğunu Anlama (SQ4R) Stratejileridir. Bu stratejilerden not alma ve okuduğunu anlama, ders kitaplarında yer alamayabilir.

Özetleme stratejisi; öğrencinin, bilgiyi anlamlandırmasına ve uzun süreli belleğe anlamlı olarak yerleştirmesine yardım

etmektedir. Ders kitaplarında her konu anlatımından sonra verilecek özet, öğrenci için öğrenmeyi kolaylaştırıcı ve hızlandırıcı olabilecektir. Dikkat edilmesi gereken nokta; özetleme yaparken konunun ana hatlarının toksonomik olarak verilmesidir.

Bir diğer örgütlenme stratejisi ise uzamsal temsilciler oluşturmaktır. Burada bilgiyi hiyerarşik bir biçimde şematize etme, konunun ana hatlarını çıkarma, kavram haritası (şema) ve ağı oluşturma vardır.

7.4.1. Çizelge, Tablo ve Matrisler

Konuyla ilgili genel çerçeveyi veren çizelge, tablo ve matrisler öğrenilecek olan bilgilerin yapılandırılmasında, örgütlenmesinde ve böylece anlamlandırılmasında kullanılan tekniklerden birisidir denebilir. Sosyal Bilgiler ders kitaplarında bu strateji, **bilgiyi işleme** kuramını açıklarken verilen çizelge gibi tablolar, matrisler ve çizelgelere yer vererek kullanılabilir.

7.4.2. Hiyerarşik Yapılar

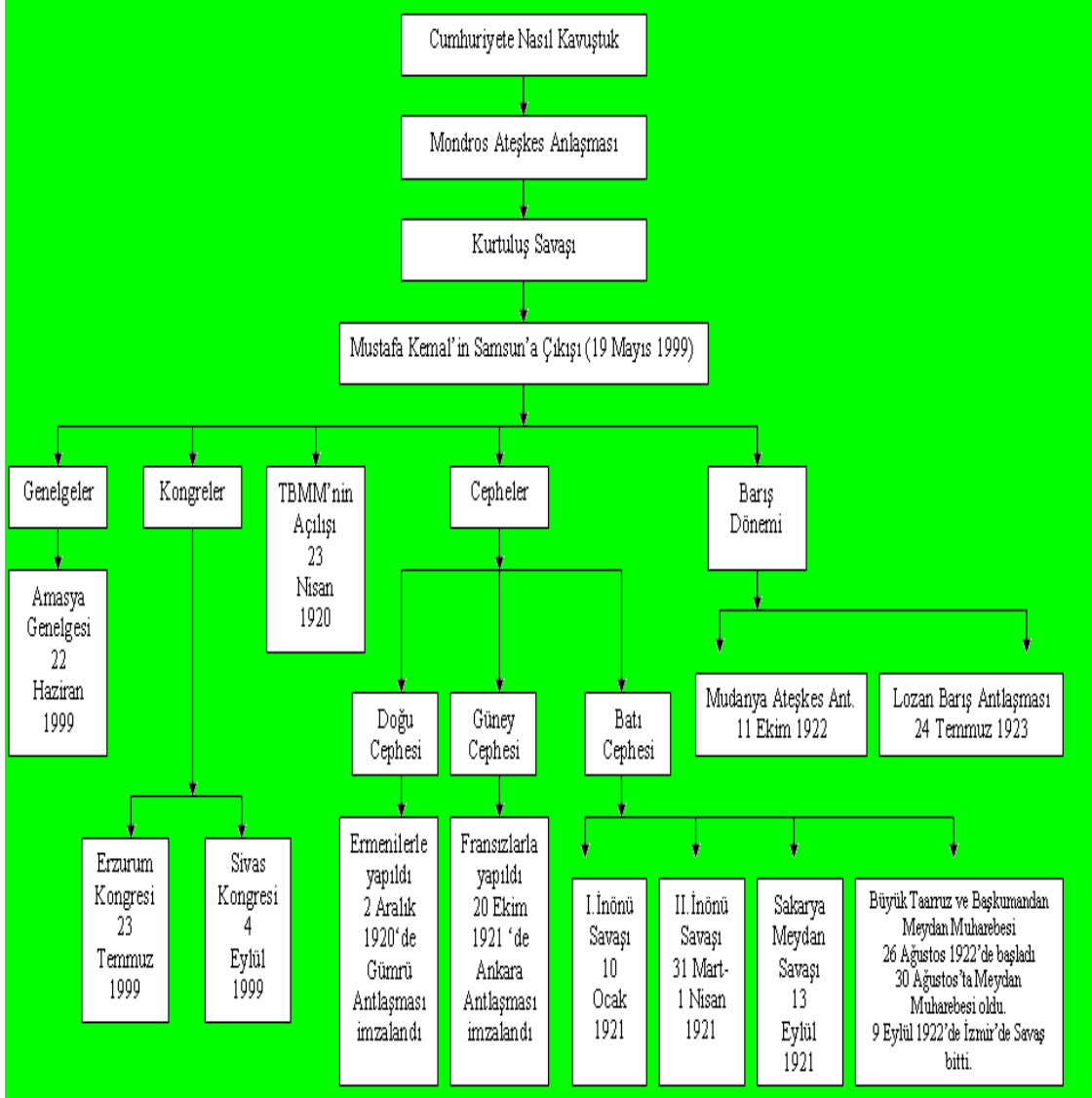
Örgütlemenin bir başka şekli de hiyerarşik yapı oluşturmaktır. Hiyerarşik yapı oluşturma temeline, var olan geniş çerçeveli bir kavramın içine yeni bir kavramın yerleştirilmesidir (Tay 2004: 6).

7.4.2.1. Bu Stratejiye Göre Ders Kitabı Nasıl Olmalı?

İlköğretim 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki **Cumhuriyete Nasıl Kavuştuk?** ünitesinin sonunda (*Türk İnkılabı ve Önemi* konusunun önüne) aşağıdaki hiyerarşik yapı verilebilir. Bu hiyerarşik yapı parçalara ayrılarak da her ana başlıktan önce verilebilir. Bu yolla öğrenci bir önceki öğrendiklerini

hatırlayabilecek ve öğreneceği konunun ne ile ilgili olduğunu daha kolay anlayabilecektir. Bununla birlikte bir önceki

konuyu gözden geçirme ve tekrar etme şansını da kazanabilecektir.

7.4.3. Anahatları Oluşturma

Anahatları oluşturma, öğrencinin öğreneceği konudaki temel fikir ve yan fikirler arasındaki ilişkileri görmesi için yaptığı etkinliklerdir. Bu etkinliğin kullanılması için öğrencinin, öğrenecek olduğu konuda geçen ana başlıklar ile alt başlıkları çıkarması ve bunlar arasındaki ilişkiyi kurması gerekmektedir.

7.4.3.1. Bu Stratejiye Göre Ders Kitabı Nasıl Olmalı?

Bu strateji Sosyal Bilgiler ders kitaplarında **Ünitenin Bölümleri** başlığı altında verilmektedir. Bunun dışında her konunun başında ana ve alt başlıklar da verilebilir. Örneğin, İlköğretim 7.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında **Coğrafi**

Bölge ve Bölüm konusundan önce aşağıdaki gibi ana ve alt başlıklar yazılabilir:

A. Coğrafi Bölge ve Bölüm

1. Bölge, Bölüm ve Yöre

- a) Bölge
- b) Bölüm
- c) Yöre

2. Türkiye'de Coğrafi Bölgeleri Oluşturan Etmenler

7.4.4. Şematize Etme (Haritalama)

Şemalar, fikirler arasındaki ilişkilerin görsel temsilcileri olduğundan, belli bir konuda hangi fikirlerin en temel fikir olduğunu, diğerleriyle nasıl ilişkilendirildiğini açık olarak görmemize ve bilgiyi anlamlandırmamıza yardım eder. Şema oluşturmada izlenen iki farklı yol, kavram haritaları ve bilgi haritaları olarak düşünülebilir.

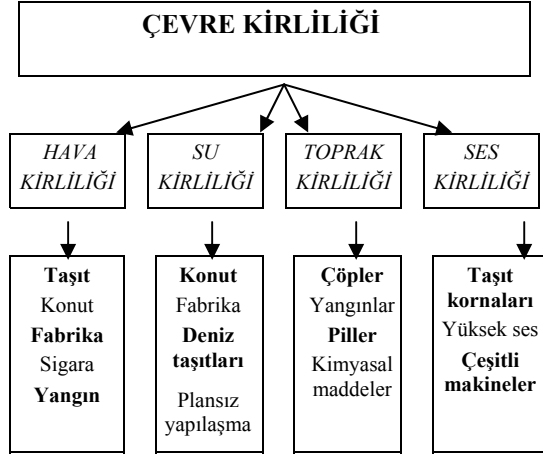
7.4.4.1. Kavram Haritaları

Kavram haritaları tek bir kavramın aynı kategorideki diğer kavramlarla ilişkisini belirten somut grafiklerdir. Kavram haritaları, öğrencilerin öğrenmeleri gereken kavramların neler olduğunu ve bu kavramlar arasında nasıl bir bağ kurulacağını gösteren planlama düzenekleri olarak düşünülebilir.

7.4.4.1.1. Bu Stratejiye Göre Ders Kitabı Nasıl Olmalı?

İlköğretim 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında *çevre kirliliği* konusu

anlatıldıktan sonra aşağıdaki gibi bir tabloya yer verilebilir.

7.4.4.2. Bilgi Haritaları

Bilgi haritası, bir metindeki önemli sözel bilgilerin ve bu bilgiler arasındaki ilişkilerin şematik olarak gösterilme biçimidir. Bilgiyi haritalandırma, metindeki bilgiyi anlamak için metni iki boyutlu olarak yapılandırılmış haritalara dönüştürme tekniklerinden biridir. Gagg ve Dansereau'ya göre; bilgi haritaları üçlü diyagramlar, akış şemaları gibi diğer uzamsal gösterimlere benzemektedir. Ancak, bilgi haritaları hiyerarşik ilişkilerin, sıralı süzgeçlerin ve diğer karmaşık ilişkilerin açıklanmasında daha geniş bir esnekliğe sahiptir (Aktaran:Görgen 1997: 29-31).

7.4.4.2.1. Bu Stratejiye Göre Ders Kitabı Nasıl Olmalı?

Sosyal Bilgiler ders kitaplarında bilgi haritalarının oluşturulması yukarıdaki hiyerarşik yapı örneğindeki gibi olabilir.

7.5. Bellek Destekleyici Stratejiler

Bellek destekleyici öğrenme stratejileri de bilginin kısa süreli bellekte anlamlandırılarak uzun süreli belleğe yerleştirilmesini sağladığından, kalıcı öğrenmede ve hatırlamada önemli etkiye sahiptir. Özellikle sözcüklerin, ilkelerin, olguların öğrenilmesi ve hatırlanmasında bellek destekleyici öğrenme stratejileri sıkça kullanılmaktadır. Örgütlenme ve eklemleme çok güçlü kodlama (anlamlandırma) türleri olmakla birlikte, bütün bilgiler örgütlenme için elverişli olmayabilir. Ayrıca bazı bilgiler de tamamıyla yeni ya da eskilerle tümünden ilişkisiz olabilir. Bu nedenle de eklemleme yoluyla kodlamak mümkün olmaz. Bu durumda anlamlı kodlama yapmak için bellek destekleyici ipuçlarını kullanmak oldukça faydalı olabilir. Bellek destekleyiciler, okul öğrenmelerinde özellikle terimleri ve olguları (kim, ne zaman, nerede sorularına cevap veren bilgi türü) kodlamak üzere geniş ölçüde kullanılmaktadır. Bellek destekleyici stratejileri iki grupta toplamak mümkündür. Bunlar imajlar ve sözel semboller olarak ifade edilmektedir.

7.5.1. İmajlar

İmajların kullanıldığı bellek destekleyici stratejilerde bilgi, zihinsel resimler içine yerleştirilerek ya da onlarla ilişkilendirilerek kodlanır. Bellek destekleyici olarak görsel imaj oluşturma sırasında şunlara dikkat edilmesi gerekmektedir. Bunlardan birincisi, düşünülen ya da zihinsel olarak çizilen resim çok basit olmalı, gereksiz konu dışı öğelere yer verilmemelidir. İkincisi ise, imajlar hatırlamayı kolaylaştırıcı şekilde canlı ve kolay olmalıdır. İmajların

kullanıldığı dört tür bellek destekleyici yöntem vardır. Bunlar;

- yerleşim yöntemi
- zincirleme yöntemi,
- askı sözcük yöntemi,
- anahtar sözcük yöntemidir.

7.5.1.1. Yerleşim Yöntemi

Yerleşim yöntemi, bireyin yeni öğreneceği bilgileri ya da terimleri doğru sırasına göre hatırlayabilmesi için, çok iyi bildiği bir çevrede bulunan öğelerle, hatırlamak istediği bilgi ya da terimleri eşleştirmesidir. Bu eşleştirme işleminden sonra, çevrenin planı zihinsel olarak izlenip, hatırlanmak istenen bilgi ya da terimler tekrar edilir.

7.5.1.1.1. Bu Stratejiye Göre Ders Kitabı Nasıl Olmalı?

İlköğretim 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan “**milleti oluşturan öğeler**” anlatıldıktan sonra bu öğeler bir çerçeve ve uyarı ile aşağıdaki gibi verilebilir.

Şunları hayal edelim; Okula gitmek üzere evden çıkıyorsunuz. Anneniz sizi o tatlı dili ile (**dil birliği**) “iyi dersler yavrum” diyerek uğurluyor. Sokağınızdan çıktığımızda tarihi caminin (**tarih birliği**) önünden geçiyorsunuz. Bu caminin adı da yurt camisi (**yurt birliği**) olsun. Bu caminin bir kültür mirası (**kültür birliği**) olduğunu düşündünüz. Okul kapısına ulaştığımızda arkadaşımız ülkü ile (**ülkü birliği**) karşılaşıyorsunuz. Şimdi evden okula kadar neler yaptınızı özetleyelim.

7.5.1.2. Zincirleme Yöntemi

Bu yöntemde, hatırlanması gereken birinci öge ikinci öge ile, ikinci öge üçüncü öge ile, üçüncü öge de dördüncü öge ile ilişkilendirilecek şekilde öykü haline getirilir. Öykünün birinci cümlesi birinci ögeyi hatırlatırken, ondan sonra gelen ikinci öge için ipucu olur. İkinci öge üçüncü öge için ipucudur ve zincirleme bu şekilde devam ederek ögelerin hatırlanması sağlanır.

7.5.1.2.1. Bu Stratejiye Göre Ders Kitabı Nasıl Olmalı?

İlköğretim 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan “**çevre kirliliği**”nde geçen kavramlar aşağıdaki gibi parçalara ayrılarak biri diğerini hatırlatacak şekilde cümleler oluşturulabilir ve bu ders kitabının konu sonunda bir çerçeve içinde verilebilir.

Hava kirliliğinin artması **suları** da etkiler. **Su kirliliğinin** sebeplerinden biri de **toprakların** kirlenmesidir. **Toprak kirliliği** çevremizdeki güzellikleri yok ederken **sessiz** kalınmamalıdır. **Ses kirliliği** ise özellikle büyük kentlerin önemli sorunlarından.

7.5.1.3. Askı Sözcük Yöntemi

Bu yöntemin kullanılması sırasında iki işlem yapılması gerekmektedir. İlk yapılacak iş, hatırlanması kolay olan eş sözcüklerin sırasıyla ezberlenmesidir. Bunun için sayılarla ses benzerliği olan sözcüklerden bir isim listesi oluşturulur. İkinci aşamada, eş sözcükler ile anımsanması gereken sözcükler

Tatlı dille uğurlandınız	→	Dil birliği
Tarihi caminin önünden geçtiniz	→	Tarih birliği
Caminin adı yurt idi	→	Yurt birliği
Ve bu caminin kültür mirası olduğunu düşündünüz	→	Kültür birliği
Okul kapısında ülkü ile karşılaştınız	→	Ülkü birliği

eşleştirilerek, bu sözcüklerin birbirleriyle etkileşimini gösteren görsel imajlar oluşturulur. Bu teknik genellikle İngilizce kelime öğrenmede etkili olarak kullanılabilir.

7.5.1.4. Anahtar Sözcük Yöntemi

Bu yöntem, iki ya da daha fazla birim arasında bağ kurmayı sağlayacak bir imaj ya da cümle oluşturmayı içerir. Bu stratejinin amacı, öğrenilecek materyaldeki birimler arasında içsel bağlar kurma, yani yapılandırma. Yapılan araştırmalar, özellikle yabancı dilde sözcük öğrenmede anahtar sözcük yöntemini kullanan öğrencilerin, hatırlama testlerinde daha başarılı olduklarını göstermektedir.

7.5.1.4.1. Bu Stratejiye Göre Ders Kitabı Nasıl Olmalı?

İlköğretim 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan **Milleti Oluşturan Öğeleri** anlatım bittikten sonra aşağıdaki gibi bir kısaltma yaparak verebiliriz.

Dil birliği, Tarih Birliği, Yurt birliği, Kültür birliği, Ülkü birliği

“**Tay bük de**” ya da “**Detay küçük**” gibi.

Bir diğer örnekte İlköğretim 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan **İlk**

Çağda Kurulan Devletler konusunda aşağıdaki gibi bir kısaltma yapabilir.

"Hititler, Frigyalılar, Lidyalılar, Urartular, İyonlar"

"Halifeliği unut." gibi.

7.5.2. Sözel Semboller

Bu teknikte, yeni bilgi önceden öğrenilen bilgi ile anlamlı bağ oluşturularak kodlanır. Burada iki yöntemin kullanılabilmesi ifade edilir. Bunlar; baş harflerle düzenleme ve kafiye oluşturmaktır.

7.5.2.1. Baş harflerle düzenleme stratejisi: Harf yerleştirme stratejilerinde iki farklı yöntem kullanılabilir. Birincisi baş harflerin birleştirilmesiyle oluşan kısaltmalar, ikincisi ise yine baş harflerle anlamlı cümleler oluşturmaktır.

7.5.2.1.1. Bu Stratejiye Göre Ders Kitabı Nasıl Olmalı?

Bu strateji İlköğretim 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında *Birinci Dünya Savaşı*'nın bitiminden *Türkiye Büyük Millet Meclisi*'nin açılışına kadar olan zamanda hangi olayların olduğunu sırası ile, bu olayların baş harflerinden cümle oluşturularak kullanılabilir.

1. **Mondros Ateşkes Antlaşması,**
2. **Atatürk'ün Samsun'a çıkışı,**
3. **Amasya Genelgesi,**
4. **Erzurum Kongresi,**
5. **Sivas Kongresi.**

Manisa'da Atama; Amasya'da, Erzurum'da ve Sivas'ta ne yaptığını sordular.

7.5.2.2. Kafiye oluşturma: Kafiye oluşturmada öğrenilecek sözcüklerin söyleniş benzerliklerine göre gruplamalar yapılmalıdır.

8. Geri Getirmeyi (Hatırlamayı) Artırıcı Stratejiler

Öğrenme stratejilerinden biri de hatırlamayı artıran stratejilerdir. Bilgilerin uzun süreli bellekte kodlanarak saklandığını ifade etmiştik. Bu bilgiler kullanılacağı zaman uzun süreli bellekten geriye çağrılır. Bu işlemin yapılabilmesi için mantığın, ipuçlarının ve diğer bilgilerin kullanılarak, geri getirecek olduğumuz bilginin yeniden canlandırılması gerekmektedir. Ormrod (1990: 263)' a göre, bir bilginin uzun süreli bellekten geri getirilmesi, büyük ölçüde onun ilk olarak ne kadar iyi kodlandığı ve depolandığına bağlıdır. Bilgi kodlamada kullanılan benzetimler, bellek destekleyiciler, kendi kendine soru sorma, uzamsal temsilciler oluşturma, bilginin geri getirilmesine de yardım eden stratejilerdir. Bilgi ne kadar anlamlandırılarak uzun süreli belleğe yerleştirilirse geriye getirilmesi de o kadar kolaylaşmaktadır. Sosyal Bilgiler ders kitapları bilgiyi kodlamaya yarayan stratejilerle düzenlendiğinde geri getirmeyi sağlayan stratejiler de otomatik olarak sağlanmış olacaktır.

9. Güdüleme Stratejileri

Bireyin öğrenme faaliyetlerini yürütürken kullandığı bilişsel stratejiler bazen öğrenmeyi sağlamada yetersiz kalabilmektedir. Bunun için öğrencinin duygusal ve güdüsel engelleri kendi öğrenme ortamından uzaklaştırması gerekmektedir. Öğrencinin duygusal ve güdüsel engelleri ortadan kaldırmasında

kullandığı stratejilere duyuşsal stratejiler ya da güdüleme stratejileri adı verilmektedir. Weinstein ve Mayer (1986: 319)'e göre öğrencinin öğrenme sırasında dikkatini toplaması ve sürdürmesi, konsantre olması, kaygıyı azaltması, zamanını etkili kullanması, motivasyonunu sağlaması ve sürdürmesi için kullandığı stratejiler duyuşsal stratejiler olarak ifade edilmektedir.

Gagné (1988: 139), öğrencilerin motivasyonlarını sağlamaları için ARCS olarak isimlendirdiği dikkat (attention), uygunluk, ilgi (relevance), güven (confidence) ve doyumunu (satisfaction) öğrenende mutlaka bulunması gereken şartlar olarak ifade etmiştir. Bu stratejiler öğrenciler tarafından bire bir kullanılması gerektiğinden Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alamaz.

10. Yürütücü Biliş Stratejileri

Yürütücü biliş stratejileri, bir çok araştırmacı tarafından farklı isimlerle dile getirilmiştir. Biliş bilgisi, kavramayı izleme ve anlamayı izleme gibi isimlendirmeler yapılmıştır. Weinstein ve Mayer (1986: 320) kavramayı izleme olarak ifade ettikleri yürütücü biliş stratejisinin, öğrencilerin bir eğitim aktivitesi için öğrenme hedeflerini oluşturmalarını, bu hedeflerin ne derece gerçekleştiğini değerlendirmelerini ve bu hedeflere ulaşmak için kullanılan stratejileri yerine göre değiştirmelerini kapsadığını belirtmektedirler.

Öztürk (1995: 43)'e göre Nisbet ve Shucksmith, biliş yönetme stratejilerinin kapsadığı davranış boyutlarının listesini altı basamakta ele almış ve şöyle sıralamışlardır:

- Sorular sorma,

- Planlama,
- İzleme,
- Kontrol etme,
- Yenileme,
- Kendi kendini test etme.

Yürütücü biliş stratejileri, öğrencilerin kendi kendilerine kullanabilecekleri stratejilerden biridir. Sosyal bilgiler ders kitaplarında bu stratejilerin yer alması mümkün değildir.

11. SONUÇ

Öğretimdeki uğraşların odak noktası, daha kısa zamanda, daha az uğraşla, daha kalıcı ve daha üst düzeyde öğrenme ürünü sağlayacak eğitim ortamlarının düzenlenmesi olmalıdır. Öğretimin verimliliği, öğrenenleri edilgen olmaktan çıkarabildiği, harekete geçirebildiği ve etkileşim sürecine katılımı sağlayabildiği ölçüde artacaktır (Tezbaşaran 1997: 54). Bunu sağlayabilmenin yollarından biri de iyi öğrenme stratejileriyle donatılmış ders kitapları olabilir. Ders kitapları, öğrenciler için neyi ne kadar öğreneceklerini gösterdiğinden, eğitim materyalleri içinde en önemlilerinden biridir. Bu nedenle ders kitaplarının öğrenci ilgi ve ihtiyaçlarına uygun olarak düzenlenmesi gerekmektedir.

Sosyal Bilgiler derslerinin sözel ağırlıklı olması ve içinde birçok soyut kavramın yer alması, öğrenciler için öğrenilmesi ya da çalışılması zor olarak nitelendirilmesine neden olmaktadır. Bu dersin öğrenciler açısından kolaylaştırılması için ders kitaplarının yukarıda belirtilen ve açıklanan öğrenme stratejilerine göre düzenlenmesi gerekmektedir. İlköğretim öğrencileri gelişim özelliklerinden dolayı (özellikle birinci kademe öğrencileri), somut işlemler

döneminde olduklarından, soyut kavramları anlamada zorluk çekmektedirler. Bu öğrenciler, yapılan araştırmalara göre öğrenme stratejilerini kendi kendilerine kullanamamaktadırlar (Tay 2002: 156-157; Mayer 1987: 81). Öğrenme stratejilerinin öğrencilere hazır verilmesi, onların bu stratejileri kullanabilmelerini sağlayabilecektir. Bunu sağlamanın bir yolu da ders kitaplarının öğrenme stratejileri ile düzenlenmesidir. Öğrenme stratejileriyle donatılmış Sosyal Bilgiler ders kitapları, öğrencilerin öğrenme düzeylerini artıracaktır.

12. ÖNERİLER

Sosyal Bilgiler ders kitapları bir paket halinde hazırlanmalı ve bu pakette öğretmen ve öğrenci kitapları ayrı ayrı tasarlanarak her birinin ihtiyaçlarını karşılayabilecek şekilde oluşturulmalıdır.

Öğrenmeyi güçlü kılmamanın yollarından biri de öğrenme stratejilerini yerinde kullanabilmektir. Bu nedenle Sosyal Bilgiler ders kitapları (öğrenci kitabı), öğrenme stratejileriyle donatılmalıdır ve bu stratejiler öğrencilere ve öğreticilere öğretilmelidir.

13. KAYNAKLAR

Açıkgöz, K., 1996, Etkili öğrenme ve Öğretme. İzmir: Tanyılmaz Matbaası.

Akyürek Tay, B., 2002, İlköğretim 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler dersinde öğrencilerin problem çözme becerilerini geliştirmede işbirliğine dayalı öğrenmenin etkisi konusunda öğretmen, müfettiş ve uzman görüşleri. Yayınlanmamış yüksek

lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

- Bilen, M., 1993, Plandan Uygulamaya Öğretim. Ankara: Takav Matbaacılık.
- Demirel, Ö., 1999, Eğitimde Program Geliştirme. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Erden, M., 1996, Sosyal Bilgiler Öğretimi. Ankara: Alkım Yayınları.
- Erden, M., 1998, Öğretmenlik Mesleğine Giriş. İstanbul: Alkım Yayınları.
- Erden, M. ve Y. Akman., 1998, Eğitim Psikolojisi “Gelişim-Öğrenme-Öğretme”. Ankara: Arkadaş Yayınları.
- Fidan, N., 1996, Okulda Öğrenme ve Öğretme. Ankara: Alkım Yayıncılık.
- Fidan, N. ve M. Erden., 1998, Eğitime Giriş. İstanbul: Alkım Yayınları.
- Gagne, R.M., 1988, Essentials of Learning for Instruction. 2nd Ed., New Jersey, Prentice Hall, Inc.
- Görgeç, İ., 1997, Özetleme ve bilgi haritası oluşturma öğretiminin bilgilendirici bir metni öğrenme ve hatırlama düzeyine etkisi. Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara .
- Matlın, M., 1989, Cognition, Fort Worth: Holt, Rinehart and Winston, Inc.
- Mayer, R.E., 1987, Educational Psychology: A Cognitive Approach, Little, Brown and Company Limited, U.S.A..
- Ormrod, J.E., 1990, Human Learning: Theories, Principles and Educational Applications. Columbus: Merrill Publishing Company.

- Özdemir, S. ve H.İ. Yalın., 2000, Öğretmenlik Mesleğine Giriş. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Özden, Y., 1999, Öğrenme ve Öğretme. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Öztürk, B., 1995, Genel öğrenme stratejilerinin öğrenciler tarafından kullanılma durumları. Yayınlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Pressley, M. and K.R. Harris., 1990, What We Really Know About Strategy Instruction. Educational Leadership, March, 31-34.
- Senemoğlu, N., 1997, Gelişim Öğrenme ve Öğretim. Ankara: Spot Matbaası.
- Sönmez, V. ve Diğerleri., 2000, Öğretmenlik Mesleğine Giriş. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Tay, B., 2002, İlköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinde sınıf ortamında kullandıkları öğrenme stratejileri. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Tay, B., 2004, Sosyal Bilgiler Dersinde Anlamlandırma Stratejilerinin Yeri ve Önemi. Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi. 5 (2), 1-12.
- Tertemiz, N., E. Leyla ve Y. Kayabaşı., 2001, Ders Kitabı ve Eğitimdeki Önemi. Editör. Küçükahmet, L., *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Klavuzu*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım. 1-30
- Tezbaşaran, A.A., 1997, Düşünen, Tartışan, Çözüm Üreten Toplum İçin Etkin Öğrenme-Öğretim ve Öğrenmede Bilgisayara Dayalı Bilgi Teknolojileri. Bilim Teknik Dergisi, Sayı 355, 52-57
- Weinstein, C.E. ve R.E. Mayer., 1986, The Teaching of Learning Strategies. Handbook of Research on Teaching, 3rd. Edition, Edited by M.C. Wittrock, New York: Mac M ilan Company. 135-327.